

PRINÁŠAME INŠPIRUJÚCE PRÍKLADY, KTORÉ PREDSTAVUJÚ UNIKÁTNE PRÍRODNÉ, KULTÚRNE, HISTORICKÉ, RELIGIÓZNE, TECHNICKÉ, SPOLOČENSKÉ HODNOTY, INOVÁCIE A PODPORU REGIONÁLNEHO ROZVOJA. PRÍKLADY SÚ V SYMBIÓZE S UDRŽATEĽNÝM ROZVOJOM A CESTOVNÝM RUCHOM, SO ZACHOVÁVANÍM PRIAZNIVÉHO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA, KULTÚRNO-HISTORICKÉHO BOHATSTVA A S MIESTNYMI ROZVOJOVÝMI AKTIVITAMI, KTORÉ SA PODIEĽAJÚ NA ZVYŠOVANÍ ŽIVOTNEJ ÚROVNE OBYVATEĽSTVA.

Juhomoravské vzácnosti

Južná Morava je región, ktorý sa nachádza v juhovýchodnej časti Českej republiky v Juhomoravskom kraji a je známy svojou pôvabnou prírodou, bohatou históriou a unikátnou kultúrou. Zároveň je to kraj slnka, vína, polí, cyklotrás, zámkov, tradičných chutných jedál i mandlí.

Úrodný Dyjsko-svratecký úval a Dolnomoravský úval, zasahujúci do južnej Moravy a z menšej časti aj do západného Slovenska, sa nachádza na dolnom toku rieky Moravy a Dyje. Ide o tektonickú, fluvialne (riečne) výrazne premodelovanú zníženinu, ktorá spadá do Juhomoravskej panvy a tvorí severný výbežok Viedenskej panvy.

Dyjsko-svratecký úval a Dolnomoravský úval sú teda z veľkej časti nížiny (150 – 200 m n. m.). Dolnomoravský úval patrí k najteplejším, najsuchším a najúrodnejším oblastiam nielen na Morave, ale v celej Českej republike. Keďže úval tvorí nížina a len mierne zvlnená pahorkatina, tak za priaznivého počasia je dobrá viditeľnosť, a z niektorých lokalít (Svätý kopeček v Mikulove) dovidieť až do Rakúska. Očarujúce sú mierne sklonené svahy s vinicami, rovné polia s obilím, sady s ovocnými stromami, riečne meandre, porasty lužných lesov a nivných lúk, ďalej vodné nádrže, rybníky, cyklocesty, značené turistické trasy a pozoruhodné rekreačné lokality, kultúrne, historické, religiózne pamiatky, jedinečné námestíčka a uličky, občianska vybavenosť a dobre vybudovaná turistická infraštruktúra.

Južná Morava je pomerne husto zaľudnená a typická dedinami, ktoré sú koncentrované do väčších kompaktných vidieckych sídiel, v ktorých žije niekoľko tisíc obyvateľov. Malé dedinky sa vyskytujú výnimočne. Nachádzajú sa tu okresné mestá Břeclav, Hodonín, Znojmo i menšie mestečka Kyjov, Mikulov, Hustopeče, Luhačovice, Uherské Hradiště a ďalšie. Najväčším mestom, a zároveň krajským mestom, je Brno (403 tis. obyv. k 30.6.2025).

Vinárska tradícia

V Českej republike patrí južná Morava k jedným z najstarších a najväčších **vinárskych regiónov**. Praznivé klimatické podmienky, akými sú priemerná ročná teplota 9,4 °C, priemerný ročný úhrn zrážok 510 mm a priemerná ročná dĺžka slnečného svitu 2 244 hodín, ako aj vhodné pôdne podmienky, ktoré sú zastúpené viacerými pôdnymi typmi

a druhmi, a osobitá mineralizácia, sú skvelým východiskom na pestovanie viniča. Ide napr. o vápencové pôdy na Pálave so štrkovým podloží; pôdy s obsahom horčíka v okolí Hustopečí; piesočnaté pôdy vyplňujúce svahy Pavlovských vrchov a Velkopavlovickú vinársku podoblasť; spráše i ílovité pôdy pri Znojme.

Moravská vinohradnícka oblasť je najstarším vinohradníckym regiónom v Čechách. Už v období Rímskej ríše sa v oblasti pod Pálavou pravdepodobne pestoval vinič hroznorodý (*Vitis vinifera*). Rozvoj vinohradníctva, z obdobia ranného stredoveku, je zaznamenaný v kláštore Louka pri Znojme, kde rád cisterciánov a premonštrátov pestoval vinič na cirkevné účely. V tejto tradícii pokračoval aj kráľ Karol IV., ktorý dal doviest sadenice viniča z francúzskej oblasti Burgundsko a tiež priviedol francúzskych vinárov, ktorí učili miestnych obyvateľov, ako vinič pestovať. Od začiatku 21. storočia sa v Českej republike uplatňuje tzv. vinársky zákon, prebieha rozvoj moderných technológií a obnova starých vinohradov (Obr. 1). Vinohradníctvo a vinárstvo na Južnej Morave predstavuje dôležitý pilier hospodárstva, ktorý podporuje rozvoj regiónu, poľnohospodárstva a cestovného ruchu ekonomicky, sociálne aj kultúrne a zároveň sa zachováva charakteristický vzhľad krajiny (Obr. 2, 3).

Veľa viníc sa rozprestiera na slnečných svahoch orientovaných na juh a juhozápad. Z bielych odrôd viniča sa tu najviac pestujú odrody: Ryzling rínsky, Ryzling vlašský, Veltlínske zelené, Chardonnay, Sauvignon, Pálava, Rulandské biele a šedé, Müller Thurgau, Tramín červený. Z červených odrôd je to hlavne Rulandské modré (medzinárodná značka *Pinot Noir*), Zweigeltrebe, André, Frankovka modrá a Modrý Portugal. Návšteva miestnych vinoték a vínnych pivníc (sklípok) a ochutnávka moravských vín patrí k nezabudnuteľným zážitkom každého návštevníka (Obr. 4).

Obr. 1 Vinohrady so starými viacročnými odrodami sú nahrádzané mladými

Foto ©O. Slobodníková

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 2 Vinice v oblasti Pálavy

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 3 Ovocné stromy a vinohrady pri meste Hustopeče

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 4 „Vino po tréninku“ – spojenie vinárstva a športu v podobe originálneho vína

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 5 Sklípky – pivnice, v ktorých dozrieva víno a prebiehajú odborné prednášky a ochutnávky rôznych druhov vín

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 6 Degustačné automaty – nová forma ochutnávky vín

Foto ©O. Slobodníková

Foto ©O. Slobodníková

Lednicko-valtický areál

K ďalším pozoruhodným zaujímavostiam južnej Moravy patrí **Lednicko-valtický areál**. Od decembra 1996 je zapísaný do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Ide o jedinečný krajinný, prírodno-architektonický komplex s rozlohou takmer 290 km². Areál má nepravidelný tvar. Zasahujú do neho katastre dvoch miest (Břeclav, Podivín) a šiestich vidieckych obcí (Bulhary, Hlohovec, Ladná, Lanžhot, Lednice a Sedlec.) Na východe a severe tvorí hranicu areálu rieka Dyje, na západe chránená krajinná oblasť a biosferická rezervácia Pálava a na juhu štátna hranica medzi Českou republikou a Rakúskom.

Do Lednicko-valtického areálu patrí **zámok Lednice**, príslušné zámocké záhrady, parky, fontány, palmový skleník, rímsky akvadukt, minaret, čínsky pavilón, umelá zrúcanina Janov hrad, umelo vybudovaný vodný kanál, **zámok Valtice**, zámocký park, Dianin chrám, kaplnky, kolonády, fontány a ďalšie unikátne stavebné, architektonické, kultúrne, historické a prírodné zaujímavosti, ktoré sú lákadlom pre domácich i zahraničných návštevníkov.

Zámok Lednice (Obr. 7) získal v 13. storočí rod Lichtenštajnovcov, ktorý pochádza z Rakúska, no v súčasnosti jeho predstavitelia žijú v Lichtenštajnsku. Ide o jeden z najbohatších panovníckych rodov v Európe, ktorý zanechal stopy v Čechách i na južnej Morave. Lednický zámok im patril do r. 1945, potom prešiel pod správu Českej republiky.

Na území dnešného zámku tu pravdepodobne stála gotická pevnosť s nádvorím. Lichtenštjanovci sa rozhodli postaviť renesančný zámok, ktorý bol v 17. storočí prebudovaný na barokové sídlo s veľkou, architektonicky zaujímavou riešenou záhradou a jazdiarňou. Súčasná podoba zámku Lednice pochádza z polovice 19. storočia, keď ho dal knieža Alois II. prestavať na letné sídlo v duchu anglickej gotiky. Na Lednickom zámku sa v reprezentačných sálach organizovali stretnutia európskej šľachty.

K zámku patrí aj francúzska záhrada a rozsiahly park (200 ha), ktorý patrí k jednému z najväčších v Českej republike. V záhrade sú udržiavané kvetinové záhony, upravené do pozoruhodných dekoratívnych tvarov (Obr. 8), ďalej rozmanité kríky, stromy a trávniky (Obr. 9), stavby, ako napr. Apollónov chrám, empírový Chrám troch grácií, umelá zrúcanina Jánov hrad a na bývalej moravsko-rakúskej hranici Hraničný kaštieľ. Na dohľad od zámku vyčnieva z bohatej zelene parku minaret (Obr. 10), ojedinelá architektonická pamiatka postavená na prelome 18. a 19. storočia.

Obr. 7 Zámok Lednice

Foto ©O. Slobodníková

K zámku patrí aj francúzska záhrada a rozsiahly park (200 ha), ktorý patrí k jednému z najväčších v Českej republike. V záhrade sú udržiavané kvetinové záhony, upravené do pozoruhodných dekoratívnych tvarov (Obr. 8), ďalej rozmanité kríky, stromy a trávniky (Obr. 9) , stavby, ako napr. Apollónov chrám, empírový Chrám troch grácií, umelá zrúcanina Jánov hrad a na bývalej moravsko-rakúskej hranici Hraničný kaštieľ. Na dohľad od zámku vyčnieva z bohatej zelene parku minaret (Obr. 10), ojedinelá architektonická pamiatka postavená na prelome 18. a 19. storočia.

Obr. 8 Kvetinové dekorácie v jednom z krídiel Lednickej zámockej záhrady

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 9 Rôznorodé a pestrofarebné kvety a kríky dotvárajú areál zámku Lednice

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 10 Minaret – architektonicky zaujímavá stavba

Foto ©O. Slobodníková

Foto ©O. Slobodníková

Interiér zámku tvoria reprezentačné sály na prízemí, v ktorých sa organizovali plesy, bály a iné spoločenské akcie. Potom sú tu kniežacie apartmány, izby princov a princezien, (do r. 1945 to boli súkromné izby kniežacej rodiny), Múzeum bábok i umelá baroková jaskyňa s expozíciou o víne – Grotta. Zachované sú tu vyrezávané stropy, v niektorých miestnostiach drevené obloženia stien, nábytok, mobiliár, originálne obrazy a portréty.

Zámok Valtice

Prvá známa písomná zmienka o Valticiach (vtedy písaných ako *Veldesperch*) pochádza z 10. januára 1193. Už pred týmto dátumom vo Valticiach stál opevnený objekt pravdepodobne s hlinenými a drevenými valmi a možno aj murovaným obytným jadrom. Noví majitelia Valtic Seefeldovia patrili k popredným ministeriálom rakúskych vojvodov a zastávali dedične úrad vrchných stolníkov (stolník obsluhoval panovníka pri stole, mohol mať aj dohľad nad kuchyňou a zásobovaním kuchyne). V priebehu storočí mal zámok viacero majiteľov, na konci 13. storočia panstvo pripadlo Lichtenštajnovcom až do r. 1945, a prešiel viacerými stavebnými zmenami. Podieľali sa na nich napr. rakúski architekti Anton Johann Ospel, Johann Bernhard Fischer von Erlach, Anton Erhort Martinelli, sochár Franz Biener a taliansky dekoratér Antonio Beduzzi.

Rezidenčné funkcie a ambície majiteľov vytvorili v priebehu storočí mohutné sídlo, ktoré poskytovalo dostatok priestoru pre kniežací dvor a zároveň vyjadrovalo prestíž kniežat z rodu Lichtenštajnovcov, jedného z najmocnejších rodov v podunajskom priestore.

Od r. 2018 prechádza zámok Valtice (Obr. 11) rozsiahlou rekonštrukciou striech a fasád, ktoré zabezpečuje české ministerstvo kultúry. Interiér je sprístupnený (Obr. 12, 13).

Obr. 11 Zámok Valtice

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 12 Prijímací salón na zámku Valtice

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 13 Jedáleň na zámku Valtice

Foto ©O. Slobodníková

Valtický zámocký park (Obr. 13) nadväzuje na budovy zámku. Od roku 1990 je zámocký park opäť voľne prístupný verejnosti. Má rozlohu asi 25 hektárov, rastie tu viacero druhov ihličnatých a listnatých stromov.

Aj keď park bol po dlhé stáročia súčasťou šľachtického sídla a podľa toho náležite zveľbovaný v štýle anglickej záhrady, počas železnej opony bola jeho návšteva

takmer nemožná. Od deväťdesiatych rokov minulého storočia je park obľúbeným cieľom prechádzok miestnych obyvateľov a aj návštevníkov.

Cez park vedie viacero trás (Obr. 14), napr. *Naučná vinařská stezka Valtice*, ktorá zoznamuje verejnosť s históriou pestovania viniča na Valticku, ale aj so starostlivosťou o vinohrady a so spracovaním hrozna. V posledných troch rokoch tu funguje služba vyhlídkových jász kočiarom, medzi turistami veľmi obľúbená atrakcia.

Obr. 13 Časť Valtického zámockého parku

Foto ©O. Slobodníková

Obr. 14 Informačná tabuľa s trasami v okolí zámku Valtice a v zámockom parku

Foto ©O. Slobodníková

Zaujímavosti z pohľadu životného prostredia, udržateľného cestovného ruchu a regionálneho rozvoja:

- ♣ *Moravská vinárska oblasť* (príp. *Vinárska oblasť Morava*) patrí k najznámejším nielen v Čechách, ale v celej strednej Európe. Zahrňuje približne 96 % plochy viníc v celej Českej republike. Zvyšok vinohradníckych plôch patrí do *Českej vinárskej oblasti* (tvorená je dvoma podoblasťami: Mělnickou a Litoměřickou).
- ♣ Moravská vinárska oblasť dohromady zahŕňa približne 320 vinárskych obcí, 15 tisíc hektárov viníc. Celková rozloha tejto oblasti je vyše 17 tisíc hektárov. Delí sa na štyri vinárske podoblasti: *Znojenskú, Mikulovskú, Velkopavlovickú a Slovácku*. Každá z týchto podoblastí je originálnym regiónom, ktorý produkuje jedinečný charakter vín, ktoré si získavajú obľubu tak doma, ako aj v zahraničí.
- ♣ Moravská jedinečnosť spočíva v malých rodinných vinárstvach, ktoré si ctia tradíciu, rešpektujú rodnú hruď vinohradov, sú nadšení pre to, čo robia, a spájajú bohatú tradíciu pestovania viniča s modernými postupmi vinárstva.
- ♣ Tzv. vinársky zákon v Českej republike je upravený zákonom č. 321/2004 Zb. o vinohradníctve a vinárstve a o zmene niektorých súvisiacich zákonov. Tento zákon je kľúčovým právnym predpisom regulujúcim pestovanie viniča a výrobu vína v Českej republike. Zákon okrem iného definuje vinárske oblasti, podoblasti a obce, upravuje klasifikáciu vín a stanovuje pravidlá pre označovanie vín.
- ♣ Význam vinohradníctva a vinárstva pre hospodárstvo južnej Moravy je veľký a prejavuje sa v niekoľkých aspektoch:

Ekonomický prínos: Vinohradníctvo a vinárstvo je významným odvetvím poľnohospodárstva, ktoré prináša značné príjmy. Produkcia vína podporuje miestnych vinárov, zamestnáva ľudí v odvetví pestovania viniča, spracovania hrozna, výroby a distribúcie vína.

Zamestnanosť: Vinohradníctvo a vinárstvo vytvára pracovné miesta nielen priamo vo vinárstvach, ale aj v sprievodných odvetviach ako je logistika, predaj, branding, gastronómia a turistika.

Turizmus: Morava je známou vinárskou oblasťou, ktorá z roka na rok priláka množstvo domácich aj zahraničných návštevníkov, turistov, cykloturistov, vodákov. Vinárske festivaly, degustácie a vinárske pivnice sú atraktívne pre návštevníkov, čím sa podporuje rozvoj cestovného ruchu.

Tradičná kultúra: Vinohradníctvo a vinárstvo na južnej Morave je súčasťou kultúrnej identity regiónu. Podpora tohto odvetvia znamená zachovanie tradičných metód výroby a miestnych tradícií.

Export: Kvalitné moravské vína majú svoje miesto aj na zahraničných trhoch, čím prispievajú k exportu a zvyšujú reputáciu regiónu vo svete.

- ♣ V Lednici je možné študovať bakalársky, magisterský a doktorandský stupeň *študijného odboru Vinohradníctvo a vinárstvo* na Záhradníckej fakulte Mendelejovovej univerzity.
- ♣ Zámok Lednice (12 km od mesta Mikulov) a zámok Valtice patria medzi najkrajšie pamiatkové komplexy v Česku a v rámci celého Lednicko-valtického areálu boli v decembri zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. Na dnešnej podobe zámku Lednice sa už v 17. storočí podieľali významní architekti, a to *Domenico Martinelli* z Talianska a *Johann Bernhard Fischer von Erlach* z Rakúska. Obidvaja boli významní architekti, po ktorých zostalo množstvo jedinečných európskych stavieb. Napr. Martinelli projektoval Lichtenštajnský majorátny palác vo Viedni na Bankgasse, Lichtenštajnský palác v Rossau, zámok v Slavkove pri Brne. Fischer von Erlach projektoval viacero stavieb vo Viedni, napr. zámok Schönbrunn, kostol Karlskirche, Schwarzenberský palác; Kostol sv. Trojice v Salzburgu, Clam-Gallasov palác v Prahe.
- ♣ Lednický zámocký park, má rozlohu takmer 200 ha, je jedným z najväčších v Európe. Výhľady na park i zo zámku na okolitú krajinu patria k nezabudnuteľným.
- ♣ Od roku 1873 vo Valticiach sídli stredná vinárska škola, ktorá je najstaršia nielen v Českej republike, ale aj v Dolnom Rakúsku, kam Valtice pred rokom 1920 patrili.
- ♣ Tematický náučný chodník *Naučná vinařská stezka Valtice* vo Valticiach a okolí predstavuje druhé významné centrum Mikulovskej vinárskej podoblasti. Päťkilometrovú trasu náučného chodníka je možné absolvovať pešo, alebo na bicykli. Trasa je značená a vybavená 19 trojjazyčnými informačnými panelmi.
- ♣ Cez zámocký valtický park prechádzala československo-rakúska štátna hranica a teda železná opona. Návštevy parku boli aj pre valtických obyvateľov zriedkavé. V tom čase nebola údržba parku prioritou. Súčasný zámocký park je sprístupnený pre návštevníkov, má v sebe zabudované prvky zelenej a modrej infraštruktúry, plní rekreačnú, oddychovú, klimatickú, estetickú a vzdelávaciu funkciu.
- ♣ V Lednicko-valtickom areáli sa konajú viaceré kultúrno-spoločenské podujatia, napr. koncerty, výstavy, prednášky, netradičné prehliadky, vzdelávacie aktivity, čím sa zvyšuje záujem návštevníkov o kultúru, históriu, geografiu, umenie a región.

Názov: Juhomoravské vzácnosti

Autorka: © RNDr. Mgr. Oľga Slobodníková, PhD. (SAŽP)

Vydavateľ: Slovenská agentúra životného prostredia
a Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky

Rok vydania: 2025